

ФЕНОМЕН НОСІЇВ ПОНИЖЕНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У КИЄВІ (30 – 60-І РР. ХІХ СТ.)

Кірсанов Максим Михайлович

студент,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: cirsanov24@gmail.com

***Анотація.** У даній публікації висвітлено проблемні аспекти поширення проституції у ХІХ ст. на прикладі міста Києва. Коротко розглянуто еволюцію регулювання органами влади міста цього явища, починаючи від початку століття. Зокрема зроблений компаративний аналіз боротьби з проституцією у місті з допомогою репресивних методів та легалізації після 1840-х рр. Також окремо зображено негативні наслідки поширення проституції у трьох напрямках: соціальному, правовому, медичному. Наведено окремі описи сучасників про явище, яке набуло поширення місті. У підсумку вдалося дійти висновку, що обидва методи, які використали у боротьбі з проституцією не спрацювали. Що, своєю чергою є доказом проблемності негативного соціального явища.*

***Ключові слова:** будинок розпусти, будинок терпимості, проституція, Київ, місто, генерал-губернаторство, притон, жінка з пониженою соціальною відповідальністю, моральність.*

Постановка проблеми. проституція в усі часи вважалася проблемним явищем. Вона викликала цікавість у багатьох суспільних верств, чиновників і дослідників. В історичній ретроспективі явище проституції розглядалося багатьма науковцями. Їй присвячувалися як монографії й статті, які характеризували історію явища, так і роботи, котрі зображували його проблемність для суспільства.

У ХІХ ст. на українських землях, що знаходилися у складі Російської імперії, проституція набула значного поширення. Послугами представників комерційного сексу користувалися різні за матеріальним та соціальним рівнем люди. Про це свідчать численні історичні розвідки. Проституція в російській імперії стала напівлегалізованою і причиною цього стало масове поширення венеричних захворювань. Цей аспект минулого в ХІХ ст. цензура намагалася замовчувати. Так само українська історіографія неохоче заглиблюється в цілком аморальний аспект ХІХ ст.

Навіть в наш час ця утаємничена сфера продовжує бути актуальною. Попри те, що можливості сучасної медицини запобігають поширенню численних захворювань, аморальний бік проституції залишається актуальним. Крім того, попри війну, тривають перманентні дискусії про легалізацію проституції. А період другої половини ХІХ ст. часто можна навести як аргумент на користь легалізації явища. Проте, якщо заглибитися далі, то можна зрозуміти, що поширення проституції мало безліч негативних наслідків саме не морального, а медичного та психологічного характеру.

Тому основною проблемою нашої публікації є саме негативна сторона та причини поширення проституції на українських землях, що знаходилися у складі Російської імперії. У дослідженні ми зосереджуємося саме на місті Києві. Воно було одним з найбільших осередків поширення проституції, що було пов'язано із перехрестям сухопутних та річкових шляхів. Крім того попит на послуги представниць комерційного сексу також мав свої причини. І вони були пов'язані саме із соціальною мораллю. Тому дана публікація має на меті показати спільні риси та розбіжності негативних явищ минулого й сучасності. Це має практичний сенс, адже під часу розгляду сучасного явища проституції в Україні, необхідно звернути увагу на минулий досвід, попередні практики стримування, контролю над зазначеним явищем. Також на соціальне сприйняття проституції, яке має багато спільних рис із сучасним періодом.

Варто також врахувати, що дана проблематика полягає і в тому, що від проституції негативних наслідків може зазнавати як індивід, котрий втягується в отримання відповідних послуг, так і ті, хто з різних причин опинився у сфері комерційного сексу як в сучасний період, так і в XIX ст.

Мета: проаналізувати особливості розвитку й поширення проституції в Києві XIX століття та розкрити негативні чинники цього явища. Пояснити причини масового поширення проституції та показати заходи, які вживалися задля контролю та локалізації цього явища.

Аналіз досліджень і публікацій. сучасній українській історіографії спостерігається слабке і недостатнє розкриття цього явища. Сучасні публікації українських науковців часто виступають тими нечисленними джерелами, які допомагають дослідити, описати й проаналізувати зазначене явище.

Зокрема доволі відома праця Антона Шаповала була видана у 2012 р., Вона розкриває історію, витоки й причини появи проституції. Автор у своїй монографії ґрунтується на дослідженнях іноземних, російських та радянських істориків. Такий висновок можна зробити, переглянувши перелік джерел, на які посилається автор.

Під час підготовки матеріалу також ми звернули увагу на те, що оновлення публікацій на тему проституції зазвичай спостерігається серед західних науковців.

Попри це, робота Антона Шаповала є в українській сучасній історіографії найбільш ґрунтовною в обраному нами напрямку дослідження. Також серед відносно нових досліджень варто зазначити наукову статтю Володимира Алькова та Ігоря Робака «Проблема проституції на теренах Харківської губернії у XVIII – на початку XX ст. Соціальний та медичний аспекти». У ній автори намагаються дослідити поширення, причини та витоки явища проституції у Харківській губернії. Попри те, що сама праця не розглядає особливості розвитку проституції саме в Києві, вона дає розуміння того, які загальні тенденції існували в правовому регулюванні явища та наслідки його поширення.

Якщо говорити про сам Київ, то тему проституції в місті добре розкриває автор багатотомного видання «Київські мініатюри» Віталій Ковалинський. Він розглядає як соціальні, так і економічні аспекти поширення явища проституції в місті. Також він пояснює ті проблеми, які мали мешканці окремих районів міста через поширення будинків розпусти. Важливо відзначити, що автор детально описує окремі райони міста, які були осередками проституції. Також він аналізує розвиток

проституції в контексті самого міста. Тобто показує, який вплив на Київ має поширення цілком аморального явище.

Важливо особливо відзначити, що Київ мав доволі вдале географічне положення для торгівлі та міграцій населення. І автор відзначає цей чинник, як край сприятливий для поширення проституції.

Для порівняння також ми долучаємо наукові доробки, які описують явище проституції на території Галичини. Це допомагає провести певні паралелі й зробити порівняння, визначити причини, наслідки й правове регулювання проституції.

Виклад основного матеріалу. Витоки проституції пов'язані із розвитком цивілізації. Коли між людьми встановилися взаємини, які передбачали майнову нерівність їхнє становище стало диференційованим.

Найбільш відомим первісним напрямком розвитку проституції стала релігія. Язичницькі культури територій Месопотамії пов'язувалися із храмовою проституцією. Проте, паралельно з тим, явище розвивалося і в комерційному аспекті. Про це можуть свідчити окремі статті «Законів Хаммурапі», які регулюють становище повій та визначають їхню взаємодію із соціумом у правовому полі.

Явище проституції від самого початку пов'язується із фізіологічними потребами індивіда. Тому за відсутності способу їх задоволення соціально прийнятним шляхом, люди можуть вдаватися до проституції.

Ставлення до самого явища різнилося протягом історії. Це ми можемо помітити, досліджуючи працю Антона Шаповала. В стародавні, язичницькі часи храмова проституція вважалася особливою та почесною. В часи стародавньої Греції до неї, як правило, ставилися толерантно. Влада полісів намагалася контролювати її.

Вже в часи пізньої римської імперії ставлення до проституції почало зміщуватися в бік негативного. Це пов'язано як з поширенням християнства, так і зміною правових парадигм. Римська імперія контролювала проституцію і потрапляння в цю професію перетворювало жінку на соціально неповноцінну. Тобто вона не могла мати родину та вести соціально прийнятне життя. В суспільстві формувалося презирливе ставлення до повій.

Вже в часи середніх віків проституція в офіційній риторичі церкви засуджувалася, але фактичне ставлення до неї було поблажливим. Представниці комерційного сексу в той час могли вільно й безперешкодно провадити свою діяльність.

Ставлення до проституції змінилося на негативне в період Нового часу. Це було пов'язано з поширенням сифілісу. Проблема стала настільки масштабною, що її намагалися вирішувати на державному рівні, шляхом упровадження жорстких заходів проти жінок з пониженою соціальною відповідальністю.

Проте попит на проституцію не згасав і протягом всього XIX ст. Головною причиною цього були саме моральні норми, які породжували, розширювали і заохочували проституцію.

У XIX ст. українські землі входили до складу двох найбільших імперій Європи – російської та Австрійської. В обох державах законодавче регулювання проституції та багатьох інших соціальних аспектів різнилося. На землях Наддніпрянщини діяло законодавство російської імперії, яке довгий час до проституції ставилося негативно або ж нейтрально. Проте ситуація із негативними

чинниками, яка розгорталася, змусила уряд втрутитися й розпочати регулювання безконтрольної сфери послуг [Протопопов, Савельєва, 2009, с. 105-108].

Зупиняючись саме на місті Київ варто відзначити, що явище проституції в місті було масового характеру. Про що зазначає автор багатотомної праці «Київських мініатюр» Віталій Ковалинський. Зокрема він зазначає, що місто мало три найбільш відомі та сприятливі місця для розповсюдження цього явища. Насамперед це був Андріївський узвіз. Крім нього наприкінці XIX ст. не дуже моральну славу отримала вулиця Ямська, що знаходиться в сучасному Голосіївському районі міста Києва. Назву сама вулиця отримала від селища Ямки, що знаходилося там раніше. Третім місцем, де розквітала проституція в місті була Експланадна [Вулиці Києва. Довідник, 1995, с. 226-229].

Найбільш відомим серед усіх цих локацій залишається Андріївський узвіз. Так як у XIX ст. Поділ був дуже жвавим районом міста жінки із пониженою соціальною відповідальністю легко знаходили свого покупця.

Станом на кінець XVIII – початок XIX ст. явище проституції офіційно знаходилося під заборноюю. Однак запит на повій був стабільно високим. Це пояснюється тогочасними моральними нормами, які забороняли будь-які інтимні зв'язки до шлюбу. Про це, зокрема, говорить і Антон Шаповал у своїй праці. Приміром чоловіки молодого віку не могли вільно мати зв'язок з порядними жінками. Це, хоч і було навіть в XIX ст., але аж ніяк не заохочувалося. Кращим варіантом залишалися жінки із низьким соціальним становищем. До цього додамо аспект із приданим. Це була важлива умова одруження, що насправді лише покращувало розквіт проституції. Разом з тим, варто відзначити, що відповідальність за утримання жінки у XIX ст. належала чоловікові. Тут нескладно зрозуміти, орієнтуючись в тематиці повсякденного життя XIX ст., що багато чоловіків не могли собі дозволити утримувати дружину. Та й середній вік одруження, як свідчать джерела того часу, серед чоловіків міг становити 30 років. Така цифра, на наш погляд, так або інакше пов'язана із тим, що чоловік мав утримувати свою дружину [Шаповал, 2011, с. 154-156].

Ну і, звісно, виходячи з цього, ми чудово розуміємо, що в молодому віці особи чоловічої статі мали за кращий варіант оплатити не зовсім моральні послуги. Робили вони це на свій страх і ризик, адже жодних гарантій того, що пані з низькою соціальною відповідальністю не є носієм якогось небезпечного захворювання не було. Ця темна сторона проституції того часу якраз мало обговорюється на сторінках наукових видань. Хоча у ході дослідження цієї теми нам траплялися відомості про те, що багато відомих постатей чоловічої статі також втрапляли в халепи через користування послугами жінок із сумнівною репутацією [Шаповал, 2011, с. 115-119].

У 1838 р. Дмитро Бібіков – київський, волинський та подільський військовий генерал-губернатор розпочав сувору боротьбу з жінками, котрі займалися аморальним ремеслом. Головною причиною стало те, що містом масово ширилися венеричні захворювання. Найбільше їх було серед військових. Під час об'їзду госпіталів військовий генерал-губернатор побачив та оцінив величезну проблему. Тоді очільник військової влади в генерал-губернаторстві ініціював жорсткі заходи у боротьбі з проституцією. Він у взаємодії із цивільною владою видав наказ міській поліції Києва, в якому вимагав розпочати боротьбу з розпустою. Серед таких заходів було виявлення будинків та їх власників, де займаються аморальним ремеслом.

Також в наказі йшлося про те, що жінок, котрі займаються проституцією необхідно виявляти і примусово відправляти на огляд до державного чи приватного практикуючого лікаря. Передбачалося також, що серед військових, котрі опинилися у госпіталі через венеричні захворювання, повинні були проводитися допити для виявлення джерела зараження. Тоді, за результатами допиту жінку, котра була носієм венеричних захворювань знаходили, перевіряли та відправляли на примусове лікування. Якщо вона заміжня, то її слід було передати чоловікові під розписку, що вона більше не буде займатися аморальним ремеслом. В іншому ж випадку пані із пониженою соціальною відповідальністю передавали родичам. Особливим були приписи і для власників-орендодавців квартир. Їх зобов'язали контролювати, аби їхні апартаменти не використовували для розпусти. Якщо ж такі випадки фіксували, то власників притягували до відповідальності [Ковалинський, 2005, с. 95-98].

Після наведеного вище виникає цілком логічне питання: «Чи мало це результат?». Відповідь очевидна – ні. Після цього проституція в місті продовжувала розквітати через стабільно високий попит. Підпільні будинки розпусти не мали відбою від клієнтів. Хоча ті часто платили за їх відвідування власним здоров'ям. Тоді губернатор вирішив вжити ще більш жорстких заходів. Повій та навіть чоловіків, які займалися розпустою за гроші, карали громадськими роботами. Їх змушували прибирати вулиці й виконувати різну чорну роботу. Однак і це ніяк не допомагало.

Варто тут ремаркою зазначити, що спроби боротися із проституцією таким чином було не новинкою в історії. Ще у далекому XIII – XIV ст. в багатьох країнах Європи намагалися відвадити жінок від заняття проституцією. Жорсткі заходи жодного разу не виправдовували себе. Деякі відомі діячі, наприклад такі як Аврелій Августин, називали проституцію такою собі клоакою, яка допомагає тримати суспільство в чистоті. До прикладу Фома Аквінський як метафору використовував клоаку палацу. Він говорив, що якщо її прибрати, то палац стане брудним місцем [Шаповал, 2011, с. 278-285].

Повертаючись до Києва середини XIX ст., відзначимо, що подібна ситуація була в багатьох інших великих українських містах. Зокрема і в Харкові. Для порівняння ми використали наукову статтю Володимира Алькова та Ігоря Робака, які, у формі рефлексії на пропозиції ВРУ про легалізацію проституції розкрили негативні аспекти її легалізації у 1840-х роках на території Харківської губернії. Ця невелика праця допомогла знайти протилежні погляди до тих, які ми досі бачили. Якщо частина історіографії показує більш-менш терпиме ставлення до проституції в XIX ст., то в цій статті висловлюється думка про те, що люди в той час сприймали явище як вищий рівень морального падіння. Проте наведені як аргумент слова архієпископа Амвросія викликають певні сумніви. Адже думка духовенства в цьому питанні аж ніяк не може бути репрезентативною. Як на наш погляд. Тому що ментальність пересічних людей була інакшою, ніж офіційні погляди православного духовенства. Ще один аргумент, який навели автори статті, це свідчення сучасника того періоду. Він нібито стверджував, що про публічні будинки говорили: «скоріше на вушко, ніж публічно». Це може свідчити про те, що про відвідування публічних будинків одруженим та порядним чоловікам, краще було б не говорити публічно. Це, цілковито відповідає нашій риторичі [Альков, Робак, 2016, с. 147-148].

Ситуація, яку автори наукової статті описали в Харківській губернії, не надто відрізнялася від загальних тенденцій у Києві того періоду. Тоді в місті, так само легалізували проституції в 1840-х рр. Проте рішення про це мало половинчастий характер і не давало вичерпних механізмів регулювання самого явища. Зауважимо, що в самому указі, проституція була названа терпимою, але в ньому жодним чином не йшлося про легалізацію. Це виглядає досить дивно, адже лише у 1864 р. було видано указ, який виключав покарання за проституцію, якщо жінка, котра нею займається знаходиться на відповідному обліку [Альков, Робак, 2016, с. 149-150].

Однак, навіть легалізація явища не дала того результату, який очікувався. Можливість легального розвитку проституції створив нові проблеми та посилив старі. Поширення проституції стало ще більшим. А венеричні захворювання продовжували розповсюджуватися. Полегшив ситуацію лише регулярний лікарський контроль жінок, котрі були офіційно зареєстровані та працювали в будинках терпимості. До речі, за даними перепису в Києві 1874 р. їх налічувалося 29. В статистиці будинки розпусти, за даними, поданими В. Ковалинським, знаходилися в розділі з лікувальними установами. Цей факт може бути полем для більш детальних роздумів [Ковалинський, 2005, с. 102-104].

Цікавим в цій історії є те, що офіційна цифра під час перепису виглядає дивно на фоні стверджень самого автора про масове поширення проституції в місті. Тож це підводить до припущення, що значна частина закладів розпусти була нелегальною. До речі, цей аспект теж зачіпається в джерелах та літературі. Масове функціонування нелегальних будинків розпусти аж ніяк не могло вирішити тієї проблеми, через які й вирішили легалізувати явище.

Після огляду ситуації з поширенням проституції в Києві протягом ХІХ ст., ми окремо якраз і зупинимося на негативних чинниках. Насамперед великою проблемою був сифіліс. Від нього не існувало надійних ліків, а засоби для запобігання інфікуванню теж були відсутні у масовому вжитку. Також варто врахувати, що навіть після легалізації не всі жінки з пониженою соціальною відповідальністю були зареєстровані та мали так званий «жовтий квиток». Сифіліс не оминав ні представників вищих верств суспільства, ні, тим паче, бідноту. Якщо відвідувачі легальних будинків терпимості мали менше шансів підхопити небезпечну хворобу, то користувачі послугами вуличних повій мали абсолютно всі можливості для цього [Ковалинський, 2005, с. 110-114].

Невеселим аспектом явища виглядає і висока смертність від венеричних захворювань або каліцтв, які вони приносили любителям відвідувати непристойні заклади. Приміром сифіліс навіть отримав народну назву «пранці». Це було пов'язано з тими зовнішніми каліцтвами, які отримували хворі. До того ж, говорячи про повсякденне життя того періоду, варто відзначити, що більшість людей не мали доступу до якісного медичного обслуговування. Тож якщо робітник чи селянин отримував венеричне захворювання, то швидше за все не міг належним чином його вилікувати.

Якщо, приміром, ми звернули увагу на проблему поширення венеричних захворювань серед військових, то про пересічних людей важко віднайти якусь статистику, яка могла б підтверджувати чи спростовувати масовість явища. Тому як аргумент на тезу про масове поширення венеричних захворювань серед простих

людей, інші науковці використовують спогади сучасників та записи медичних установ і жандармерії.

До речі, самі повії в той час теж поділялися на різні категорії за цінним та соціальним рівнем. Найвищу сходинку посідали так звані камелії – жінки, котрі виступали в ролі постійних коханок або утриманок представників вищих верств суспільства. Це були такі собі відповідники грецьким гетерам чи пізньоримськими куртизанкам. Середня ланка – це були ті, хто легально працювали в будинках розпусти. Їхня вартість залежала від рівня закладу та фізичних даних. Найнижчою частинкою представниць аморальної професії були якраз вуличні повії, які не мали офіційної реєстрації. Їхні послуги були найдешевшими. Звичайно, різнилися й відвідувачі таких жінок. Зокрема вуличні повії користувалися попитом серед робітників, селян та подібних соціальних верств. Саме в таких прошарках суспільства найшвидше ширилися венеричні захворювання. Та найбільш вразливою категорією були військові. Це було пов'язано з тим, що значна їх частина не мала власних родин або знаходилася далеко від них [Шаповал, 2011, с. 224-227].

Про те, що у Києві аморальний промисел в значній мірі провадився нелегально свідчить запис 1-го міського лікаря Жуковського. Він писав: «Жодний випадок захворювання у публічних домах та заводах не вислизає від мене, а тому ці місця не можуть бути джерелом розповсюдження хвороби. Проте у тих самих частинах міста мешкає багато одиночок, які займаються відвертим непотребством, швендяється ночами велика кількість вуличних жінок, які продають себе за дрібні гроші здебільшого таким самим вуличним, врешті, до мене дійшло, що промисловці цим ремеслом утримують дівок відкрито під різними виглядами, поза медичним оглядом. Саме цими шляхами, власне, підтримується й розповсюджується венерична хвороба, тому що на ці галузі промислу непотребством медичний огляд не має ніякого впливу. Й до тих пір, доки вислизатимуть вони з-під медичного нагляду, розповсюдженню венеричної хвороби не буде ані кінця, ані перешкод. А між тим це залежить від суворого та сумлінного виконання заходів з боку поліції» [Ковалинський, 2005, с. 53-54].

Окремо звернімо увагу на функціонування будинків розпусти. Вони також поділялися на різні цінні категорії та рівень обслуговування. У дорогих та легальних будинках розпусти був постійний медичний контроль над жінками. Їх регулярно оглядав лікар. У разі виявлення венеричних захворювань жінка підлягала лікуванню. Однак існували й нелегальні заклади, які називали притонами. Там були проблеми не лише з медичними оглядами та законом, а й із санітарними нормами. Обслуговування відвідувачів відбувалося в малих, брудних приміщеннях. Де можна було й без інтимних зв'язків підхопити якусь хворобу. Такі місця, звісно, поліція виявляла. На них почасти вказували лікарі, котрі займалися оглядом повій. Проте замість них з'являлися нові. Ще існували випадки, що цілком пристойні жінки на ніч вивішували на своїх будинках червоні ліхтарі. Вони виступали орієнтиром закладів розпусти серед будови міста.

Був у цьому всьому ще один дуже неприємний аспект – до проституції часто залучалися жінки насильницьким та шахрайським способом. Чимало сільських дівчат, які приїжджали до міста заманювали різними подарунками до закладів розпусти і, фактично, брали їх у рабську залежність. В них відбирали гроші та паспорт і змушували займатися проституцією. Процвітала у сфері розпусної комерції

і торгівля людьми. Про це ганебне явище мало-де згадується в літературі на цю тему. Проте стаття В. Алькова та І. Робака описує це явище, як один з наслідків легалізації проституції. Хоч офіційно можна було займатися проституцією з 16 років, часто до неї залучали неповнолітніх дівчат [Альков, Робак, 2016, с. 153-156].

Багато цілком ганебних випадків фіксувалося в Києві та багатьох інших містах. Зокрема описується один випадок, коли лікування викрадених дівчат, мусила оплачувати сільська громада, з якої вони походили. Так складалося через те, що медичне обслуговування повій, котрі інфікувалися венеричними захворюваннями оплачувало місто чи громада звідки вони походили. Таке правило було впроваджене міністром внутрішніх справ російської імперії Петром Валусєвим у 1860-х рр. За задумом воно мало заохочувати до лікування «непотребних жінок» від венеричних хвороб. Однак в більшості випадків норма не працювала, так як значна частина жінок, що потрапляли до будинків розпусти не мали визначеного місця проживання за документами [Ковалинський, 2005, с. 78-85].

Розглядаючи негативні чинники проституції у XIX ст., також варто відзначити величезну шкоду, яку вона приносила самим жінкам. Тому що добровільно часто у цю сферу йшли пані не від хорошого життя. Причинами того, що жінка опинялася в принизливому становищі могли бути: скрутне матеріальне становище, безвихідь, втрата житла, неможливість прогнати себе іншим способом у разі смерті чи втрати чоловіка. Під вразливу категорію жінок, які могли стати повіями, підпадали й жінки, котрі мали позашлюбних дітей. Вони не мали можливості вийти заміж та мати утримання чоловіка. Існувала й практика продажу молодих, навіть неповнолітніх дівчат до будинків терпимості їхніми ж батьками. З цим, хоч і намагалися боротися представники місцевої влади, але репресивні методи боротьби аж ніяк не допомагали в цьому. Звісно, до продажу власних доньок родини часто підштовхувала матеріальна скрута. До того ж за вродливу та ще й незайману дівчину можна було отримати солідну суму [Шаповал, 2011, с. 154-157].

Реєстрація та отримання спеціального документу переводила жінку за межу суспільства. Відтоді вона ставала неповноцінною. Попри те, що проституцію тоді сприймали або нейтрально, або навіть прихильно, до представниць цього напрямку діяльності ставилися із презирством. Вони не були повноцінними учасницями суспільного життя (за винятком тих, хто виступав у ролі коханок впливових чоловіків).

Вийти з промислу жінці, котра цим займалася, було просто неможливо. Часто повії закінчували своє життя в жахливих умовах. Значна їх частина не доживала до літнього віку. Лише в молодому віці більшість повій могли працювати в хороших будинках терпимості. Потім же, втрачаючи власні фізіологічні дані, вони могли потрапити до притону, а завершити своє життя на вулиці. Заняття проституцією в той час було квитком в один кінець. І, якщо поглянути на цей бік, то можна зрозуміти, що стати повією для жінки у XIX ст. означало, фактично, втратити власне життя. Вона опинялася поза межами соціуму. Тому романтизувати проституцію того періоду ніколи не варто було б.

Проте існували позитивні випадки. Один з таких була історія Марії Ходькової. Жінка потрапила до лікарні із венеричним захворюванням. Після лікування жінок повертали назад до будинку розпусти. Однак того разу Марія відмовилася і попросила лікаря не відправляти її туди. Вона хотіла повернутися до

нормального, порядного життя. Лікар, не маючи жодних інструкцій стосовно того, як діяти в цьому випадку, звернувся до губернського управління. В результаті жінку відпустили. Проте подальша її доля невідома [Ковалинський, 2005, с. 224-227].

Не зовсім комфортним слід було б назвати життя містян, поряд з вулицями розпусти. Придбати будинок поряд із публічним домом було ще тим «щастям». Звісно в переносному сенсі. Одного разу на Андріївському узвозі мав необачність оселитися такий собі Артем Муравйов. Він згадував про свій досвід так: «Як тільки зважився я оселитися в Києві, під обороною мого Ангела Первозваного Апостола [тут мається на увазі Андрій Первозваний] і почав улаштовувати свою садибу навпроти його церкви, я мимоволі звернув увагу на моральний і матеріальний занепад, у якому перебував цей чудовий храм великого зодчого Растреллі та уся його місцевість, що його оточувала...». Артем Муравйов, після того, як вирішив осісти в мальовничому місці, яке користувалося скандальною репутацією, попри храм, був вражений тим, що навколо кишіло повіями та п'яними відвідувачами. Він пише далі: «А ще жахливішою була нечистота іншого роду, що перетворила на посміховисько саме ім'я Андріївської гори; приватні люди не могли на ній оселитися, тому що вона уся від верху й до низу, була усяяна так званими будинками розпусти, де усяку ніч відбувалися буйства, при несамовитому галасі та брудних [непристойних] піснях. Мені самому не радили тут будуватися, й мій ближній сусід з поляків, людина сімейна, гірко каявся в своїй необачності. Був навіть намір, на щастя вже відвернутий, побудувати головне кубло розпусти біля самої церкви...». З цього всього ми бачимо, що мешканцям міста явно не так вже й приємно було спостерігати всілякі аморальні дієства за своїми вікнами [Ковалинський, 2005, с. 56-58].

Висновки. Отже, враховуючи наведені вище факти, ми розглядаємо проституцію як негативне явище, що потребує не просто заборони чи легалізації, а регулювання. Найкращими методами, на наш погляд, в цьому питанні, є не репресивні заходи, а заохочувальні та реабілітаційні. На прикладі Києва ХІХ ст. бачимо, що масове поширення проституції не таке шкідливе для суспільної моралі, як для охорони здоров'я та правопорядку. Що стосується охорони здоров'я, то проституція у ХІХ ст. була причиною масового поширення венеричних захворювань серед всіх верств населення. Найбільше страждали від цього представники незаможних суспільних груп. Тому що вони мали обмежений доступ до якісної медицини. Дві з наведених у цій статті спроб боротьби з проституцією у Києві не дали значних позитивних результатів. До прикладу військовий генерал-губернатор Бібіков разом із цивільною владою видав постанову, яка передбачала репресивні заходи боротьби з проституцією. Та незважаючи навіть на найбільш жорсткі способи запобігання поширенню проституції, вона продовжувала розквітати. Це було пов'язано із шаленим попитом на неї. Хоч соціум і не заохочував походи чоловіків до закладів розпусти, але ставився до цього терпимо.

Проблеми, які викликало поширення проституції в Києві у правовому аспекті, пов'язані із торгівлею людьми. До цього додавалося багато інших протиправних діянь. Навіть після легалізації проституції значна частина повій працювала нелегально та продовжувала поширювати венеричні захворювання. Зупиняючись на торгівлі людьми, відзначимо, що часто її жертвами ставали неповнолітні дівчата, котрі потрапляли у сферу аморального промислу. Фіксувалися також випадки продажу неповнолітніх дівчат їхніми ж батьками через матеріальну скруту.

Говорячи про суспільний аспект, то для багатьох мешканців міста поширення проституції аж ніяк не було приємним явищем. Історія про будівництво власної садиби Артемом Муравйовим свідчить про те, що люди не зовсім хотіли бачити за власними вікнами масову розпусту. Частково цей проблемний аспект ми пов'язуємо з правовим, адже нічні буйства на Андріївському узвозі відносяться до порушення громадського спокою. Не варто виключати і той факт, що центри поширення будинків розпусти в Києві були вдалим середовищем для поширення криміналітету.

Список використаних джерел та літератури

- Альков, В., Робак, І., 2016. Проблема проституції на теренах Харківської губернії у XVIII – на початку XX ст.: соціальний та медичний аспекти, *Краєзнавство*, 3-4, 147-158.
- Баличева, Л. В., Добрунова, Л. Е., Шелкунова, Н. Л., 2020. *Соціальна та економічна історія України: від середини XVII до початку XX ст.*, Харків.
- Вулиці Києва. Довідник, 1975. Київ: Реклама.
- Вулиці Києва. Довідник, 1995. К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана.
- Ковалінський, В., 2005. Київські мініатюри, Київ.
- Протопопов, А. О., Савельєва, Н. М., 2009. *Проституція як соціально-педагогічна проблема*, Полтава: Дивосвіт.
- Шаповал, А., 2011. *Історія проституції. Від Вавилону до Амстердаму*, Київ.

References

- Alkov, V., Robak, I., 2016. Problema prostytutsii na terenakh Kharkivskoi hubernii u XVIII – na pochatku XX st.: sotsialnyi ta medychnyi aspekty, *Kraieznavstvo*, 3-4, 147-158. [in Ukrainian].
- Balycheva, L. V., Dobrunova, L. E., Shelkunova, N. L., 2020. *Sotsialna ta ekonomichna istoriia Ukrainy: vid seredy ny XVII do pochatku XX st.*, Kharkiv. [in Ukrainian].
- Kovalynskiy, V., 2005. Kyivski miniatiury, Kyiv. [in Ukrainian].
- Protopopov, A. O., Savelieva, N. M., 2009. *Prostyutsiia yak sotsialno-pedahohichna problema*, Poltava: Dyvosvit. [in Ukrainian].
- Shapoval, A., 2011. *Istoriia prostytutsii. Vid Vavylonu do Amsterdamu*, Kyiv. [in Ukrainian].
- Vulytsi Kyieva. Dovidnyk, 1975. Kyiv: Reklama. [in Ukrainian].
- Vulytsi Kyieva. Dovidnyk, 1995. K.: «Ukrainska entsyklopediia» im. M. P. Bazhana. [in Ukrainian].

THE PHENOMENON OF CARRIERS OF REDUCED SOCIAL RESPONSIBILITY IN KYIV (30S – 60S OF THE 19TH CENTURY)

Kirsanov Maksym

Student,

Drahomanov Ukrainian State University, Kyiv

Abstract. *This paper explores the problematic aspects of prostitution in the 19th century using the city of Kyiv as an example. It briefly examines the evolution of the city authorities' regulation of this phenomenon, starting from the beginning of the century. In particular, a comparative analysis is made of the fight against prostitution in the city using repressive methods and legalization after the 1840s. The negative consequences of the spread of prostitution are also presented separately in three directions: social, legal, and medical. Individual descriptions of the phenomenon by contemporaries are given, which became widespread in the city. In conclusion, it was possible to come to the conclusion that both methods used to combat prostitution did not work. This, in turn, is evidence of the problematic nature of a negative social phenomenon.*

Key words: *house of tolerance, prostitution, Kyiv, city, governor general's office, brothel, woman with reduced social responsibility, morality.*